

УДК 027.7

Микола НІКОЛАЄВ,
д.і.н., професор кафедри історії,
та методики її навчання
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ДОДАТКА ДО НАУКОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Як відомо, оцінка ефективності досліджень науковця у сучасному університеті нині ґрунтується на наукометричних показниках. Переваги та недоліки застосування наукометричних показників до оцінки діяльності науковця, а також багато інших пов'язаних питань, неодноразово були та продовжують залишатися об'єктом відповідних дискусій (наприклад, див. статтю Інституту історії України НАНУ¹). Безсумнівно, наукометрія заповнила університетське наукове життя. Відповідно успішність або неуспішність науковця визначається наявністю або відсутністю публікацій в особній групі наукових періодичних видань, індексованих у престижних наукометричних базах Web of Science та Scopus². Відомим є той факт, що практична діяльність університетського науковця реально пов'язана з намаганням опублікувати якнайбільше наукових статей, індексованих в зазначених базах *і це добре*. Але, разом з тим, мають місце й, так би мовити, негативні випадки, коли такі публікації приймають до друку так звані «хижацькі» видання; науковець змушений платити значні гроші за публікацію, тобто відбувається вкрай негативний для розвитку науки процес комерціалізації. Частина науковців має багато публікацій, індексованих у WoS та Scopus, у так званих «хижацьких» журналах. Доречно згадати відомий вислів Остапа Бендера: «Раз в стране бродят какие-то денежные знаки, то должны же быть люди, у которых их много». Виникає питання: А чи є публікація у «хижацькому» науковому журналі, індексованому у зазначених базах, однозначним критерієм успіху вченого? На жаль, питання залишається риторичним. Відповідно, ціллю пропонованого есе є пропозиція щодо вдосконалення існуючої системи наукометричних показників діяльності вченого.

Як відомо, *єдиним критерієм вагомості наукового дослідження є його наукова новизна. Вважаю, що наукову новизну та, відповідно, ефективність діяльності вченого, умовно можливо вимірювати в часі (!)*. Наука починається

¹ Scopus замість науки: чи потрібно це Україні? Сайт Інституту історії України НАНУ: <http://history.org.ua/uk/post/44687>

² Мені відома величезна кількість достойних наукових видань з моєї тематики, головні редактори котрих не можуть або просто не бажають займатися індексацією.

з фактів та завершується фактами. Тобто будь-яке наукове дослідження в будь-якій галузі починається з фактів, отриманих колегами до моменту початку дослідження (в наукових дослідженнях цей етап називається оглядом). Момент завершення дослідження фіксує нові знання, отримані науковцем. Саме таке, розділене у часі зіставлення реальних досягнень науковця з досягненнями, отриманими раніше колегами, можливо запропонувати у якості об'єктивного критерію наукової новизни дослідження та відповідно оцінки ефективності вченого. Практичною реалізацією такого критерію повинна стати відповідна **формула дослідження**. Таку формулу можна запропонувати для будь-якої конкретної наукової статті, дисертації або монографії. Формула є простою та складається з двох частин – **двох речень**: перша частина – тезисний виклад рівня наукового знання у відповідній галузі до початку виконання дослідження, друга – отримані науковцем нові знання.

Наведу приклад формули, яку можна застосувати до моєї кандидатської дисертації (1984 р.):

1.Осьове зусилля на упорний підшипник ротора турбомашини зазвичай контролюють шляхом установки відповідного пристосування, що потребує виведення турбомашини з експлуатації, її демонтаж, установку всередину датчика, наступне складання двигуна тощо.

2.Дисертантом встановлений теоретично (та підтверджений практично) невідомий раніше факт стрибкоподібної зміни рівня вібрації на частоті слідування робочих лопаток ротора в момент зміни напряду осьового навантаження на підшипник, що дозволяє контролювати осьове навантаження без виведення турбомашини з експлуатації, її демонтажу та навіть зупинки, шляхом установки на корпус двигуна датчика вібрації та контролю рівня вібрації на частоті слідування робочих лопаток (захищено патентами на винаходи, всесоюзна премія).

Відповідно, моя докторська дисертація (2016 р.) може бути викладена за такою формулою:

1.Майже за двісті років досліджень Ольвії – одного з найзначніших давньогрецьких полісів Північного Причорномор'я – виявлено сотні писемних джерел: лапідарних написів, графіті, керамічних клейм, магічних заклять, які до сьогодні ще не розглядалися з єдиних хронологічних позицій, через що їхнє датування визначено переважно лише у рамках певного століття.

2.Дисертантом на ґрунті системного аналізу та математичного моделювання розроблені теоретичні основи синхронізації та реконструкції стародавніх епонімних каталогів (календарів), що дозволило виконати синхронізацію каталогу епонімів IPE I² 201, тобто відновити літочислення Ольвії IV-I ст. до Р. Х., переглянути з єдиних хронологічних позицій традиційні абсолютні та відносні датування сотень лапідарних написів, монет, графіті, керамічних клейм, магічних написів Ольвії та запровадити тверду хронологічну основу історії Ольвії.

Як негативний приклад, пов'язаний з відсутністю наукової новизни, розгляну формулу дисертації, наприклад, на тему «Вплив транспортних перевезень на рівень розвитку промисловості такого-то регіону». Формула:

1.Відомо, що рівень розвитку транспортних перевезень є важливою складовою розвитку промисловості.

2.Дисертантом встановлено, що рівень розвитку транспортних перевезень такого-то регіону є важливою складовою розвитку промисловості.

Як видно, дисертант у цьому випадку має проблеми з індукцією та дедукцією.

Читаць, ймовірно, заперечить, що будь-яка наукова стаття, дисертація та монографія у своєму складі обов'язково має такі розділи, як *Огляд сучасного стану проблеми* та *Наукова новизна*. Це дійсно так, *але відсутність наукової новизни в таких розділах часто може маскуватись багатослів'ям*. Мною ж запропонована жорстка формула, яка включає лише два речення. Відповідно, ***неможливість викласти свої наукові досягнення в одному реченні є негативним сигналом для оцінки наявності або відсутності наукової новизни.***

На мою думку, потрібна відповідна дискусія з метою запровадження оцінки дисертацій, наукових статей та монографій за пропонуваним критерієм.